

SCIENCE
PROBLEMS.UZ

ISSN 2181-1342

Actual problems of social and humanitarian sciences
Актуальные проблемы социальных и гуманитарных наук

**Ijtimoiy-gumanitar
fanlarning dolzarb
muammolari**

2-son (5-jild)

2025

SCIENCEPROBLEMS.UZ

IJTIMOIIY-GUMANITAR FANLARNING DOLZARB MUAMMOLARI

№ 2 (5) - 2025

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

TOSHKENT-2025

BOSH MUHARRIR:

Isanova Feruza Tulqinovna

TAHRIR HAY'ATI:

07.00.00- TARIX FANLARI:

Yuldashev Anvar Ergashevich – tarix fanlari doktori, siyosiy fanlar nomzodi, professor, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Mavlanov Uktam Maxmasabirovich – tarix fanlari doktori, professor, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Xazratkulov Abror – tarix fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti.

Tursunov Ravshan Normuratovich – tarix fanlari doktori, O'zbekiston Milliy Universiteti;

Xolikulov Axmadjon Boymahammadovich – tarix fanlari doktori, O'zbekiston Milliy Universiteti;

Gabrielyan Sofya Ivanovna – tarix fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston Milliy Universiteti.

Saidov Sarvar Atabullo o'g'li – katta ilmiy xodim, Imom Termiziy xalqaro ilmiy-tadqiqot markazi, ilmiy tadqiqotlar bo'limi.

08.00.00- IQTISODIYOT FANLARI:

Karlibayeva Raya Xojabayevna – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Nasirxodjayeva Dilafuz Sabitxonovna – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Ostonokulov Azamat Abdukarimovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Toshkent moliya instituti;

Arabov Nurali Uralovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Samarqand davlat universiteti;

Xudoyqulov Sadirdin Karimovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Azizov Sherzod O'ktamovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston Respublikasi Bojxona instituti;

Xojayev Azizxon Saidaloxonovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent, Farg'ona politexnika instituti

Xolov Aktam Xatamovich – iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Shadiyeva Dildora Xamidovna – iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent v.b, Toshkent moliya instituti;

Shakarov Qulmat Ashirovich – iqtisodiyot fanlari

nomzodi, dotsent, Toshkent axborot texnologiyalari universiteti

09.00.00- FALSAFA FANLARI:

Hakimov Nazar Hakimovich – falsafa fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Yaxshilikov Jo'raboy – falsafa fanlari doktori, professor, Samarqand davlat universiteti;

G'aybullayev Otabek Muhammadiyevich – falsafa fanlari doktori, professor, Samarqand davlat chet tillar instituti;

Saidova Kamola Uskanbayevna – falsafa fanlari doktori, "Tashkent International University of Education" xalqaro universiteti;

Hoshimxonov Mo'min – falsafa fanlari doktori, dotsent, Jizzax pedagogika instituti;

O'roqova Oysuluv Jamoliddinovna – falsafa fanlari doktori, dotsent, Andijon davlat tibbiyot instituti, Ijtimoiy-gumanitar fanlar kafedrasini mudiri;

Nosirxodjayeva Gulnora Abdukaxxarovna – falsafa fanlari nomzodi, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Turdiyev Bexruz Sobirovich – falsafa fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent, Buxoro davlat universiteti.

10.00.00- FILOLOGIYA FANLARI:

Axmedov Oybek Saporbayevich – filologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Ko'chimov Shuxrat Norqizilovich – filologiya fanlari doktori, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Hasanov Shavkat Ahadovich – filologiya fanlari doktori, professor, Samarqand davlat universiteti;

Baxronova Dilrabo Keldiyorovna – filologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Mirsanov G'aybullo Qulmurodovich – filologiya fanlari doktori, professor, Samarqand davlat chet tillar instituti;

Salaxutdinova Musharraf Isamutdinovna – filologiya fanlari nomzodi, dotsent, Samarqand davlat universiteti;

Kuchkarov Raxman Urmanovich – filologiya fanlari nomzodi, dotsent v/b, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Yunusov Mansur Abdullayevich – filologiya fanlari nomzodi, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Saidov Ulugbek Aripovich – filologiya fanlari nomzodi, dotsent, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi.

12.00.00- YURIDIK FANLAR:

Axmedshayeva Mavlyuda Axatovna – yuridik fanlar doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Muxitdinova Firyuza Abdurashidovna – yuridik fanlar doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Esanova Zamira Normurotovna – yuridik fanlar doktori, professor, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan yurist, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Hamroqulov Bahodir Mamasharifovich – yuridik fanlar doktori, professor v.b., Jahon iqtisodiyoti va diplomatiya universiteti;

Zulfiqorov Sherzod Xurramovich – yuridik fanlar doktori, professor, O'zbekiston Respublikasi Jamoat xavfsizligi universiteti;

Xayitov Xushvaqt Saparbayevich – yuridik fanlar doktori, professor, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Asadov Shavkat G'aybullayevich – yuridik fanlar doktori, dotsent, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Ergashev Ikrom Abdurasulovich – yuridik fanlari doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Utemuratov Maxmut Ajimuratovich – yuridik fanlar nomzodi, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Saydullayev Shaxzod Alixanovich – yuridik fanlar nomzodi, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Hakimov Komil Baxtiyarovich – yuridik fanlar doktori, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Yusupov Sardorbek Baxodirovich – yuridik fanlar doktori, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Amirov Zafar Aktamovich – yuridik fanlar doktori (PhD), O'zbekiston Respublikasi Sudyalar oliy kengashi huzuridagi Sudyalar oliy maktabi;

Jo'rayev Sherzod Yuldashevich – yuridik fanlar nomzodi, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Babadjanov Atabek Davronbekovich – yuridik fanlar nomzodi, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Normatov Bekzod Akrom o'g'li — yuridik fanlar bo'yicha falsafa doktori, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Rahmatov Elyor Jumaboyevich — yuridik fanlar nomzodi, Toshkent davlat yuridik universiteti;

13.00.00- PEDAGOGIKA FANLARI:

Xashimova Dildarxon Urinboyevna – pedagogika fanlari doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Ibragimova Gulnora Xavazmatovna – pedagogika fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Zakirova Feruza Maxmudovna – pedagogika fanlari doktori, Toshkent axborot texnologiyalari universiteti huzuridagi pedagogik kadrlarni qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirish tarmoq markazi;

Kayumova Nasiba Ashurovna – pedagogika fanlari doktori, professor, Qarshi davlat universiteti;

Taylanova Shoxida Zayniyevna – pedagogika fanlari doktori, dotsent;

Jumaniyozova Muhayyo Tojiyevna – pedagogika fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Ibraximov Sanjar Urunbayevich – pedagogika fanlari doktori, Iqtisodiyot va pedagogika universiteti;

Javliyeva Shaxnoza Baxodirovna – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), Samarqand davlat universiteti;

Bobomurotova Latofat Elmurodovna — pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), Samarqand davlat universiteti.

19.00.00- PSIXOLOGIYA FANLARI:

Karimova Vasila Mamanosirovna – psixologiya fanlari doktori, professor, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti;

Hayitov Oybek Eshboyevich – Jismoniy tarbiya va sport bo'yicha mutaxassislarni qayta tayyorlash va malakasini oshirish instituti, psixologiya fanlari doktori, professor

Umarova Navbahor Shokirovna– psixologiya fanlari doktori, dotsent, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti, Amaliy psixologiyasi kafedrasi mudiri;

Atabayeva Nargis Batirovna – psixologiya fanlari doktori, dotsent, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti;

Shamshetova Anjim Karamaddinovna – psixologiya fanlari doktori, dotsent, O‘zbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Qodirov Obid Safarovich – psixologiya fanlari doktori (PhD), Samarkand viloyat IIB Tibbiyot bo‘limi psixologik xizmat boshlig‘i.

22.00.00- SOTSILOGIYA FANLARI:

Latipova Nodira Muxtarjanovna – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O‘zbekiston milliy universiteti kafedra mudiri;

Seitov Azamat Po‘latovich – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O‘zbekiston milliy universiteti;

Sodiqova Shohida Marxaboyevna – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O‘zbekiston xalqaro islom akademiyasi.

23.00.00- SIYOSIY FANLAR

Nazarov Nasriddin Ataqulovich –siyosiy fanlar doktori, falsafa fanlari doktori, professor, Toshkent arxitektura qurilish instituti;

Bo‘tayeov Usmonjon Xayrullayevich –siyosiy fanlar doktori, dotsent, O‘zbekiston milliy universiteti kafedra mudiri.

OAK Ro‘yxati

Mazkur jurnal Vazirlar Mahkamasi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi Rayosatining 2022-yil 30-noyabrdagi 327/5-son qarori bilan tarix, iqtisodiyot, falsafa, filologiya, yuridik va pedagogika fanlari bo‘yicha ilmiy darajalar yuzasidan dissertatsiyalar asosiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan ilmiy nashrlar ro‘yxatiga kiritilgan.

“Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari” elektron jurnali 2020-yil 6-avgust kuni 1368-sonli guvohnoma bilan davlat ro‘yxatiga olingan.

Muassis: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” mas’uliyati cheklangan jamiyati

Tahririyat manzili:

100070. Toshkent shahri, Yakkasaroy tumani, Kichik Beshyog‘och ko‘chasi, 70/10-uy. Elektron manzil:

scienceproblems.uz@gmail.com

Bog‘lanish uchun telefon:

(99) 602-09-84 (telegram).

MUNDARIJA

07.00.00 – TARIX FANLARI

<i>Matkarimova Sadoqat Maqsudovna</i> SHARQSHUNOS A.L.KUNNING XIVA XONLIGI ARXIV HUIJATLARINI SAQLASH VA TADQIQ QILISHDAGI XIZMATLARI	13-19
<i>Matyakubov Xamdam Xamidjanovich</i> MARKAZIY OSIYO SIVILIZATSIYALARI VA OROLBO'YI HUDUDIDAGI MADANIYATLAR O'RTASIDAGI O'ZARO TA'SIR VA HAMKORLIK	20-24
<i>Raximov Bektosh, Pirmamatov Ramziddin</i> TURKISTONDA JADIDLARNING TA'LIM-TARBIYA TIZIMINI ISLOH QILISH BORASIDAGI HARAKATLARI TARIXIDAN	25-29
<i>Xurramova Saodat Xabibovna</i> ИЗУЧЕНИЕ ИСТОРИИ ЦЕНТРАЛЬНОЙ АЗИИ РУССКИМИ УЧЕНЫМИ В СЕРЕДИНЕ XIX ВЕКА	30-37
<i>To'uchiyeva Dilnoza Ikrom qizi</i> ZOMIN TUMANINING XX ASRNING 80-YILLARIDAGI IJTIMOYIY, IQTISODIY VA MADANIY HAYOTI	38-44
<i>Elboyeva Shaxnoza</i> AYOLLARNING SIYOSIY FAOLLIGINI OSHIRISHDA AMALGA OSHIRILAYOTGAN CHORA- TADBIRLAR VA BU BORADA O'ZBEKISTON TAJRIBASI	45-50
<i>Kanimkulov Olimjon, Xikmatova O'g'iloy</i> TUZNING QADIMDAN HOZIRGI KUNGACHA BO'LGAN TARIXI HAQIDA	51-54
<i>Tojiev Alisher Sultannazirovich</i> MUSTAQILLIK YILLARIDA XORAZM VILOYATIDA TURIZM SOHASI UCHUN KADRLAR TAYYORLASH MASALASI	55-60
<i>Bekbayev Bekjon</i> XX ASRNING BIRINCHI YARMIDA TOSHKENTDAGI QOZOQLAR TARIXIDAN	61-67
<i>Salayev Umrbek Kadambayevich</i> JANUBIY OQCHADARYO HUDUDIDA KECHGAN ETNIK JARAYONLAR TARIXI SAHIFASIGA DOIR BA'ZI CHIZGILAR	68-71
<i>Ro'ziyeva Mashxura Abdimuminovna</i> LO'LILAR IJTIMOYIY HAYOTINING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI	72-78
<i>Turdiyeva Mohinur Ilhomjon qizi</i> ICHKI SAVDO QO'QON XONLIGI IQTISODIY TARAQQIYOTINING MUHIM OMILLARIDAN BIRI (1701-1876)	79-84

08.00.00 – IQTISODIYOT FANLARI

<i>Kazakov Olim Sabirovich</i> XIZMATLAR SOHASIDA BOSHQARUVNING YETAKCHILIK KONSEPSIYALARIDAN FOYDALANISH	85-89
---	-------

<i>Исламтудинова Дина Файзрахмановна</i> РАЗВИТИЕ ЭКСПОРТА В АГРОПРОМЫШЛЕННОМ КОМПЛЕКСЕ В РЕСПУБЛИКЕ УЗБЕКИСТАН	90-98
<i>Alikulov Mehmonali Salahiddin o'g'li</i> QISHLOQ XO'JALIGIGA INVESTITSİYALARNI KENG JALB QILISHDA QISHLOQ XO'JALIGIGA YO'NALTIRILGANLIK INDEKSINING AHAMIYATI	99-106
<i>Omonov Akrom, Ruziyev Baxtiyor</i> O'ZBEKISTON TIJORAT BANKLARI AKTIVLARIDAN SAMARALI FOYDALANISH YO'LLARI	107-113
<i>Tangirov Abduxolik, Nurmanov Sherzod</i> CHO'L-YAYLOVLARI EKOLOGIK HOLATI VA ULARNING SAMARADORLIGINI OSHIRISH YO'LARI	114-121
<i>Aliyarov Olim Abdug'aparovich</i> MULKIY SOLIQA TORTISHDA XORIJIY DAVLATLAR TAJRIBASI	122-132
<i>Komilov Bakhtiyorjon</i> UNLOCKING THE POTENTIAL OF E-COMMERCE LOGISTICS IN CENTRAL ASIA	133-144
<i>Djumanov Saitmurod Alibekovich</i> MAHSULOT TANNARXIGA KIRITILADIGAN XARAJATLAR HISOBINI TAKOMILLASHTIRISH	145-150
<i>Yariyev Sherzod Shukurjanovich</i> DAVLAT SEKTORIDA AUDITNI RAQAMLASHTIRISH MASALALARI	151-155
<i>Matkarimov Feruz Bekturdiyevich</i> MINTAQADA TO'QIMACHILIK SANOATINING SAMARADORLIGINI OSHIRISH	156-160
<i>Xaydarova Durdona, To'xtayeva Moxinur</i> DAVLAT BUDJET DAROMADLARI TUSHUMI VA UNI TAKOMILLASHTIRISH MASALALARI	161-166
09.00.00 – FALSAFA FANLARI	
<i>Yusubov Jaloliddin Kadamovich</i> ABU NASR FOROBIYNING MA'NAVIY-AXLOQIY IDEALLARI VA ULARNING ZAMONAVIY IJTIMOYIY-GUMANITAR FANLAR RIVOJIDAGI AHAMIYATI	167-175
<i>Nosirxo'jayeva Gulnora Abduqahhorovna</i> FOROBIY ASARLARIDA ADOLAT VA MA'NAVIY YUKSALISH MUAMMOLARI	176-179
<i>Xoliqov Yunus Ortiqovich</i> BAG'RIKENGLIK VA MILLATLARARO MADANIYAT — JAMIYAT TARAQQIYOTINING ASOSI	180-184
<i>Berdaliyeva Sevara</i> ANALYSIS OF VIEWS ON THE ORDERING OF SOCIAL LIFE IN THE WORK OF YUSUF KHOS KHAJIB "KUTADGU BILIG"	185-191
<i>Parpiyev Muhammadjon Tolibovich</i> SHARQ RENNESANSI KELIB CHIQUISHINING IJTIMOYIY-FALSAFIY OMILLARI	192-197
<i>Yarashova Mohlaroyim Shuxrat qizi</i> IBN ARABIY "VAHDATUL VUJUD" TA'LIMOTINING FALSAFIY ASOSLARI VA AHAMIYATI	198-202

<i>Ulug'murodov Elyor Saydulloevich</i> ISLOM GNOSEOLOGIYASIDA RATSIONALIZM MUAMMOSI	203-206
<i>Rasulov Azizxon Mukhammadqodirovich</i> AXBOROT MAKONIDAGI TRANSFORMATSIYALASHUVNING DIALEKTIK MAZMUNI	207-213
<i>Xasanov Boburjon Yakimovich</i> EKSTREMISTIK FAOLIYATNING KELIB CHIQISH TARIXI VA TUSHUNCHALARI	214-219
<i>Shokirov Mubin Rustamovich</i> MILLIY O'ZLIKKA SADOQAT – UMRBOQIY QADRIYAT	220-225
<i>Ismoilov Maxammadixon</i> HOZIRGI ZAMON EKOLOGIK MANZARASIDA DESTRUKTIV VA KONSTRUKTIV MUNOSABATLAR DIALEKTIKASI	226-230
<i>Shokirov Murod Rustamovich</i> YANGI O'ZBEKISTONDA QADRIYATLARNING QAYTA TIKLANISHI	231-234
<i>Hamroyev Saidjon Sanoyevich</i> YANGI O'ZBEKISTON STRATEGIYASIDA IJTIMOY ADOLATNING BARQAROR TARAQQIYOTNI TA'MINLASH ASOSI SIFATIDAGI O'RNI	235-239
<i>Sharopov O'lmasbek Shuhrat o'g'li</i> ZAMONAVIY OILADA BOLA TARBIYASINING ASOSIY OMILLARI (TARBIYA JARAYONIDA OTA-ONANING ROLI)	240-243
<i>Ulug'ov Jasur Nasirdinovich</i> INSON KAMOLATI: ISLOMIY QADRIYATLAR VA ULARNING IJTIMOIY HAYOTGA TA'SIRI	244-249
<i>Qodiraliyev Abror Tojimurot o'g'li</i> BOSHQARUVCHILIK FAOLIYATI SHARQ MUTAFAKKIRLARI QARASHLARI MISOLIDA	250-253
<i>Ibragimov Kudrat</i> XALQARO MUNOSABATLAR TIZIMIDA MARKAZIY OSIYONING YANGI MUSTAQIL DAVLATLARI	254-260
<i>Oripov Axmadjon Muxammadjonovich</i> VATANPARVARLIK TUSHUNCHASI SHAKLLARINING IJTIMOY-FALSAFIY TALQINI	261-267
<i>Ibragimova Zulayxo Karimbayevna</i> RAHBAR AXLOQIY-ESTETIK KAMOLOTINING SHAKLLANISH JARAYONLARI VA ASOSIY KOMPONENTLARI	268-274
<i>Abdullayev A'zam Abdiyevich</i> YOSHLARDA IJTIMOY-IQTISODIY FAOLLIGI DIALEKTIKASI VA UNING AYRIM XUSUSIYATLARI	275-281
<i>Ochilov Azimjon Tuxtamishovich</i> IJTIMOIY QADRIYATLARNING DEFORMATSIYASI VA KORRUPSIYANING TARQALISHI	282-285

10.00.00 – FILOLOGIYA FANLARI

<i>Raxmanova Sarvinoz Alisherovna</i> SABR VA CHIDAMGA OID FRAZEOLOGIK BIRLIKLARNING SEMANTIK TAHLILI (INGLIZ VA O'ZBEK TILLARI MISOLIDA)	286-289
<i>Kaxarova Iroda Sidikovna</i> MODAL SO'ZLARDA SHARTLILIK VA TIPOLOGIK OMIL: SEMANTIK TURLANISH	290-296
<i>Babadjanova Nazokat Davronbekovna</i> "YUSUF VA ZULAYHO" DOSTONINING XALQ VARIANTLARI TAHLILI	297-302
<i>Sayidova Shakhruzoda Nasrulloevna</i> RELIGIOUS VIEWS OF THE CHARACTER OF AMIR TEMUR IN MUHAMMAD ALI'S WORK "ULUG' SALTANAT"	303-308
<i>Hatamova Kamola Toshmurod qizi</i> TIJORAT HUIJATLARI TILIDA TERMINOLOGIK LEKSIKA	309-316
<i>Ibodullayeva Dinora Bahramjanovna</i> TERMINOLOGIYANING O'ZBEK VA XORIJIY TILSHUNOSLAR TOMONIDAN O'RGANILISHI	317-321
<i>Otajonova Dildor Baxtiyarovna</i> SUD JARAYONIDA OLIB BORILADIGAN NUTQ FAOLIYATI MAHSULOTLARINING SUD-TIBBIY VA LINGVISTIK EKSPERTIZA TEKSHIRUVI	322-326
<i>Khasanov Mahmud Abdurakhmanovich</i> PHONOLOGICAL AND MORPHOLOGICAL INTERACTIONS AMONG THE LANGUAGES	327-331
<i>Xoshimova Oydina Shuxrat qizi</i> OLAMNING LISONIY MANZARASIDA NOMINATSIYANING O'RNI VA RANGLAR IFODASI	332-338
<i>Babayeva Iroda</i> THE CHARACTERISTICS OF NEWSPAPER HEADLINES IN TERMS OF THEIR STRUCTURE AND MEANING	339-342
<i>Fozilov Odil Yuldashevich</i> USE OF LOGICAL AND FIGURATIVE PERIPHRASES IN MODERN UZBEK LANGUAGE.....	343-346
<i>Raxmonova Dildora Mirzakarimovna</i> JADID DRAMALARIDA ISLOM MADANIYATI VA MILLAT TANAZZULI MASALALARI TALQINI (ABDULLA QODIRIYNING "BAXTSIZ KUYOV" DRAMASI MISOLIDA)	347-351
<i>Mamataliyeva Navbahor Xujamberdiyevna</i> TEZ AYTISHLARNING SINTAKTIK TUZILISH JIHATDAN TAHLILI	352-357
<i>Xamidova Sayyora Nurmatovna</i> KATEGORIYA SIFATIDA SHAKLLANGAN MODALLIK TURLARINING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI	358-363
<i>Mengboyev Azizbek Alijon o'g'li</i> INGLIZ VA O'ZBEK TILLARIDAGI MILLIY BAYRAM NOMLARINING CHOG'ISHTIRMA TADQIQI	364-368
<i>Hayitova Shohida Erkin qizi</i> INGLIZ VA O'ZBEK TILLARIDAGI OTA KONSEPTINING CHOG'ISHTIRMA TAHLILI	369-373

<i>Xolboyeva Iroda Shuxrat qizi</i> SOMATIK KOMPONENTLI PROVERBIAL FRAZEOLOGIZMLARDA EKVIVALENTLIK MASALASI	374-378
<i>Saparniyazov Omirbek Nukusbayevich</i> MARK TVEN VA MUQIMIY ASARLARINI QIYOSIY O'RGANISH: ADABIY UMUMIYLIK VA USLUBIY O'ZIGA XOSLIGI	379-385
12.00.00 – YURIDIK FANLAR	
<i>Muxitdinova Firюза</i> КЛЮЧЕВЫЕ ПРИОРИТЕТЫ ЭКОЛОГИЧЕСКОЙ ПОЛИТИКИ НОВОГО УЗБЕКИСТАНА	386-393
<i>Uzakova Go'zal Sharipovna</i> HUDUDLARNI ZONALASHTIRISHNING HUQUQIY MASALALARI	394-403
<i>Tulaganova Gulchexra, Nurilloev Shavkat</i> INSON QADRINI YUKSALTIRISH VA ERKIN FUQAROLIK JAMIYATINI YANADA RIVOJLANTIRISH	404-414
<i>Yakubova Iroda Bahramovna</i> MUALLIFLIK SHARTNOMASINING MAZMUNI, TUZILISHI VA UNING ASOSIY SHARTLARI	415-419
<i>Obidov Tolibjon Avezxanovich</i> JINOIY SUD ISHLARINI YURITISH SOHASIDAGI O'ZARO HAMKORLIK MASALALARI	420-425
<i>Tuxtashev Sherzod Azimovich</i> JINOYAT ISHINI TO'XTATIB TURISHNING JABRLANUVCHI VA AYBLANUVCHI UCHUN HUQUQIY OQIBATLARI	426-430
<i>Maxamatov Maxmud Maxamataminovich</i> INSON HUQUQLARINI XALQARO ORGANLARDA HIMOYA QILISH MASALALARI	431-436
<i>Rahmatov Elyor Jumaboyevich</i> BOJXONA MA'MURIYATCHILIGINI ISLOH QILISHDA BOJXONA ORGANLARINING DAVLAT IQTISODIY VA HUQUQIY XAVFSIZLIGINI TA'MINLASHDA ISHTIROKI	437-441
<i>Jumaniyozova Dilfuza Kamolovna</i> IJTIMOIY XAVF GURUHIGA KIRUVCHI YOSHLAR MUAMMOLARI YECHIMI: XORIY TAJRIBASI	442-447
<i>Shermatov Nuriddin</i> RAQAMLI ERADA SUN'IY INTELLEKT (AI) VA ADDITIV (3D PRINTING) TEKNOLOGIYALARI INTELLEKTUAL MULK HUQUQINING OBYEKTI SIFATIDA	448-455
<i>Juraeva Asal</i> EXECUTION OF INTERNATIONAL COMMERCIAL ARBITRAL AWARDS	456-461
<i>Sobirov Sauidbek Maxmudovich</i> ДОКТРИНАЛЬНО-ПРАВОВЫЕ И ПРИКЛАДНЫЕ ВОПРОСЫ СУДЕБНОГО ПРИМЕНЕНИЯ И ТОЛКОВАНИЯ ОТДЕЛЬНЫХ НОРМ ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВА О НЕПЛАТЕЖЕСПОСОБНОСТИ	462-467
<i>Nurbayev Muzaffar Erkinovich</i> DAVLAT MOLIYAVIY NAZORATI INSTITUTINING NAZARIY-HUQUQIY DOKTRINASINI TAKOMILLASHTIRISH	468-478

<i>Qudratillayev Jaxongir Zokirjon o'g'li</i> INTERNETDAN FOYDALANISH HUQUQINING KONSTITUTSIYAVIY HUQUQIY ASOSLARI: INTERNET TUSHUNCHASI	479-485
<i>Xabibullayev Azizillo Lutfullo o'g'li</i> SUN'YI INTELLEKT VA INTELLEKTUAL MULK HUQUQI O'RTASIDAGI MUNOSABATLAR VA HUQUQIY MUAMMOLAR	486-491
<i>To'xtayev O'ktamjon Zarifjon o'g'li</i> MURAKKAB ASHYOLARNING O'ZIGA XOS BELGILARI, ULARNING HUQUQIY VA FALSAFIY MOHIYATI	492-500
<i>Yusupov O'ktambov</i> KORRUPSIYAVIY BITIM HAQIQIY EMASLIGINING FUQAROLIK-HUQUQIY OQIBATLARI	501-509
<i>Murodxonov Muhammadnur</i> XALQARO HUQUQNING TADRIJIY RIVOJLANISHIDA FUNDAMENTAL ASARLARNING O'RNI	510-518
<i>Ёкубов Шухратжон, Эргашева Муниса</i> МОДЕРНИЗАЦИЯ СИСТЕМЫ МЕДИЦИНСКОГО ПРАВА В УЗБЕКИСТАНЕ: БАЛАНС МЕЖДУ МЕЖДУНАРОДНЫМИ СТАНДАРТАМИ И НАЦИОНАЛЬНЫМИ ОСОБЕННОСТЯМИ ЗДРАВООХРАНЕНИЯ	519-523
<i>Qudratillayev Hazratoli Zokirjon o'g'li</i> JINOIY FAOLIYATDAN OLINGAN DAROMADLARNI LEGALLASHTIRISHNI TERGOV QILISH SOHASIDA XORIJIY DAVLATLAR VAKOLATLI ORGANLARI BILAN HAMKORLIK MASALALARI	524-530
<i>Umarov Abbosjon Asliddin o'g'li</i> SUG'URTA INSTITUTINING NAZARIY-HUQUQIY TAVSIFI	531-536
<i>Хайдарова Хилола Анваровна</i> ПРАВО НА ИНКЛЮЗИВНОЕ ОБРАЗОВАНИЕ КАК СУБЪЕКТИВНОЕ ПРАВО ЛИЦ С ИНВАЛИДНОСТЬЮ	537-542
13.00.00 – PEDAGOGIKA FANLARI	
<i>Ibraximov Sanjar Urunbayevich</i> AKMEOLOGIK YONDASHUV ASOSIDA SPORTCHILARNING INDIVIDUAL XUSUSIYATLARI BILAN ZIDDIYATLI VAZIYATLARDAGI XULQ-ATVOR STRATEGIYALARI O'RTASIDAGI O'ZARO BOG'LIQLIGI	543-547
<i>Karimov Akramjon Zaynobidinovich</i> RAQAMLI TRANSFORMATSIYALAR SHAROITIDA YOSHLARNING AXBOROT XAVFSIZLIGI MADANIYATI VA MEDIAIMMUNITETINI TA'LIM JARAYONLARI ORQALI SHAKLLANTIRISH MASALALARI	548-554
<i>Abdullayev Yashnarjon Mahkamovich</i> 7-9 YOSHLI O'QUVCHILARNING HARAKAT SIFATLARINI HARAKATLI O'YINLAR VOSITALARI ORQALI RIVOJLANTIRISH	555-561
<i>Karimov Qayum Mamashayevich</i> KOMPYUTERLI MATEMATIKA TIZIMLARINI O'QITISHDA TARMOQ TEKNOLOGIYASIDAN FOYDALANISH	562-569

<i>Xojimirzayeva Shaxnoza Shokir qizi</i> MAKTABGACHA TA'LIM TASHKILOTI INNOVATSION FAOLIYATINI RIVOJLANTIRISH JARAYONI	570-576
<i>Qodirov Azamat Muxriddinovich</i> IXTISOSLASHTIRILGAN MAKTABLAR YUQORI SINIF O'QUVCHILARINING INGLIZ TILI KOMMUNIKATIV KOMPETENSIYASINI RIVOJLANTIRISHDA MATN O'QISH MALAKASI VA KOMMUNIKATIV YO'NALGAN O'QISH MASHQLARINING AHAMIYATI XUSUSIDA	577-582
<i>Тлеумуратова Абадан Бекбановна</i> ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ ПОДХОДЫ К РАЗВИТИЮ МЕЖКУЛЬТУРНОЙ КОММУНИКАТИВНОЙ КОМПЕТЕНЦИИ СТУДЕНТОВ	583-585
<i>Turdimuratov Dilmurad Yuldashevich</i> TALABALAR TA'LIMINING SAMARADORLIGINI OSHIRISH VA JISMONIY SIFATLARINI RIVOJLANTIRISHDA INNOVATSION YONDASHUVLAR	586-592
<i>Mamaziyayev Oblaberdi</i> OLIV TA'LIMNING NEMIS TILI DARSLARIDA GRAMMATIK TARJIMA METODIDAN FOYDALANISH AFZALLIKLARI	593-598
<i>Isoqov Murod Madaminjonovich</i> YOSHLAR JAMOAT TASHKILOTLARIDA IJTIMOIV KAPITALNI SHAKLLANTIRISHNING ILG'OR XORIJIV MODELLARI	599-605
<i>Nasriddinova Hulkar Komiljonovna</i> BOSHLANG'ICH SINFLARDA MATEMATIKANI O'QITISHNING HOZIRGI HOLATI	606-610
<i>Allayeva Hafiza Rustam qizi</i> BOSHLANG'ICH SINFLARDA O'QITISHNING ZAMONAVIV TEXNOLOGIYALARIDAN FOYDALANISH USULLARI	611-614
<i>Raxmonberdiyeva Oygul Rayimjonovna</i> AKADEMIK QALAMTASVIR MASHG'ULOTLARIDA TALABALARGA INSON PORTRETINI ISHLASH METODIKASI	615-621
<i>Xo'jaqulov Ro'zibek Ilhomjon o'g'li</i> BO'LAJAK TASVIRIV SAN'AT O'QITUVCHILARIDA KASBIV KOMPETENSIYANI RIVOJLANTIRISHDA RANGTASVIR FANINING AHAMIYATI	622-625
<i>Elova Sitara Axmatkulovna</i> QISQA MASOFALARGA YUGURUVCHILARNI TEXNIK TAYYORGARLIGINI SHAKLLANISH DARAJASI	626-629

13.00.00 – PEDAGOGIKA FANLARI – PEDAGOGICAL SCIENCE**Received:** 25 January 2025**Accepted:** 1 February 2025**Published:** 10 February 2025*Article / Original Paper***ACMEOLOGICAL APPROACH TO ENSURING SPORTSMEN'S INTERACTION BETWEEN INDIVIDUAL FEATURES AND BEHAVIOR STRATEGIES IN CONFLICT SITUATIONS****Ibrakhimov Sanjar Urunbayevich,**
Associate Professor of the “Sports Activity”
Department at Alfraganus University,
Doctor of Pedagogical Sciences (DSc)

Abstract. Today, the role of sports in our society's life is increasingly growing. Simultaneously, conflicts within the sports environment are also evolving. This is not surprising, as the process in sports represents a competitive environment where two opposing sides exist. However, conflicts arising in the sports environment negatively impact athletes' psychological state, which in turn affects the outcomes of their performances. This research article examines the causes of conflicts in the sports environment, as well as conflict behavior strategies and the correlation of these strategies with athletes' individual characteristics.

Keywords: conflict, skill, professional skills, sports coaches, behavioral strategies, sports, tools.

AKMEOLOGIK YONDASHUV ASOSIDA SPORTCHILARNING INDIVIDUAL XUSUSIYATLARI BILAN ZIDDIYATLI VAZIYATLARDAGI XULQ-ATVOR STRATEGIYALARI O'RTASIDAGI O'ZARO BOG'LIQLIGI**Ibraximov Sanjar Urunbayevich,**
Alfraganus university “Sport faoliyati”
kafedrası dotsenti, pedagogika fanlari doktori (DSc)

Annotatsiya. Bugungi kunda jamiyatimiz hayotida sportning o'rni ortib bormoqda. Shu bilan bir qatorda sport muhitidagi nizolar ham rivoj olmoqda. Bu ajablanarli holat emas, chunki sportdagi jarayon ikkita qarama-qarshi tomon mavjud bo'lgan raqobat muhitini ifodalaydi. Biroq, sport muhitida yuzaga keladigan ziddiyatlar sportchilarning psixologik holatiga salbiy ta'sir ko'rsatadi, bu esa ularning chiqishlari natijasiga ta'sir qiladi. Sport muhitida ziddiyatlarning kelib chiqish sabablari, shuningdek, nizodagi xulq-atvor strategiyalari va ushbu strategiyalarning sportchilarning individual xususiyatlari bilan bog'liqligi ushbu ilmiy maqolada ko'rib chiqilgan.

Kalit so'zlar: ziddiyat, ko'nikma, kasbiy mahorat, sport murabbiylari, xulq-atvor strategiyalari, sport, vosita.

DOI: <https://doi.org/10.47390/SPR1342V5I2Y2025N86>

Kirish. So'nggi paytlarda sport ijtimoiy ahamiyatga ega bo'lgan hodisaga aylanib, odamlar hayotiga tobora chuqur kirib bormoqda. Sport — jamiyat hayotining ajralmas tarkibiy qismi, shuning uchun barcha fanlarda sport faoliyatiga tobora ko'proq e'tibor qaratilmoqda. Sportning ijtimoiy fenomen sifatidagi o'ziga xos xususiyatlaridan biri yuqori natijalarga erishishga intilishdir. Bunda sport yutuqlari sportchining tayyorgarligi va shakllanishi butun

tizimining ajralmas mahsuloti, uning tarixining u yoki bu nuqtasida sportda amalga oshirilgan insoniy imkoniyatlar andazasi hisoblanadi [1].

Musobaqalardagi natijalarning yuqori zichligi, sportchilar o'rtasidagi raqobatning kuchayishi va shunga mos ravishda psixologik zo'riqishning ortishi sababli, sport yutuqlarining mohiyati va ahamiyatini, yuqori natijalarga erishishga ta'sir etuvchi omillarni, ularning rivojlanish mexanizmlarini hamda sport faoliyatida namoyon bo'lishini o'rganish zarurati paydo bo'lmoqda. Bu holat barcha turdagi musobaqalarda kuzatilmoqda.

Adabiyotlar tahlili va metodologiyasi. Sportchilar erishishga intiladigan barcha yutuqlar sport fani sohasida kam o'rganilgan mavzu hisoblanadi. Buning bir qancha sabablari bor: tarixan shunday bo'lganki, sportchilarning rekordlar o'rnatish va eng yuqori darajadagi g'alabalarga erishish istagi turli davrlarda o'z tarafdorlari va muxoliflariga ega bo'lgan. Uzoq vaqt davomida sport fanida oliy sport yutuqlari muammolarini o'rganish musobaqa faoliyati nuqtai nazaridan emas, balki jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi asosida olib borildi. Bunday yondashuvda musobaqa faoliyatining tuzilishi va xususiyatlarini hamda uning natijalarini tahlil qilish o'rniga, mashq qilish darajasini, tayyorgarlikning ayrim tomonlarini oshirish masalalari birinchi o'ringa qo'yildi. Natijada, sport turlari nazariyasi va uslubiyatiga oid qo'llanmalar va darsliklarda 1970-yillarning oxirigacha bevosita musobaqa faoliyati va uning natijalariga bag'ishlangan bo'lim mavjud emas edi. Faqat 1980-yillarning boshida tanlangan sport turi bo'yicha yakuniy natija, asosiy musobaqadagi raqobat faoliyatining o'ziga xos xususiyatlari yuqori malakali sportchilarni tayyorlashning mazmuni va xarakterini belgilaydi, degan g'oya ilgari surilgan nashrlar paydo bo'ldi (V. N. Platonov, V. V. Petrovskiy, N.I. Kuznetsova, A. A. Novikov) [2,3,4,5].

Sport musobaqalari mashg'ulotlarni keltirib chiqaradi, aksincha emas, degan fikr aksiomaga aylandi. Sportchilarni tayyorlashning butun tizimida sport natijalari markaziy o'rin egallashi e'tirof etila boshlandi (B. N. Shustin, A. V. Ivoylov, R. A. Piloyan) [6,7,8].

Yutuqlar bilan bog'liq ko'plab tadqiqotlarda ularning alohida jihatlarini ajratib olish va alohida o'rganishga asoslangan tahliliy yondashuv ham xos bo'lgan. Shuningdek, sport nazariyasining ushbu sohasi yetarlicha yoritilmaganligiga yana bir sabab shundaki, bunday tadqiqotlarni o'tkazishda dunyodagi eng kuchli sportchilarning o'z sport mahoratining cho'qqisiga (akme) ko'tarilish jarayonida tayyorgarlikning turli jihatlarini haqida haqiqiy ma'lumotlarni to'plashda sezilarli qiyinchiliklar mavjud. Chunki bu holda har bir alohida fakt ko'p yillik davomiylikka ega bo'lib, uni qayd etish uchun uzoq vaqt talab etiladi (L. P. Matveev, V. N. Platonov) [9, 10].

Shu munosabat bilan, bugungi kunda to'plangan oliy sport natijalari haqidagi ilmiy-amaliy bilimlar juda bo'laklangan, tartibsiz va ziddiyatli xususiyatga ega bo'lib, ularning o'ziga xosligi va tuzilishi hali aniqlanmagan. Insonning sportdagi eng yuqori yutuqlari muammosining nazariy-metodologik, psixologik, tibbiy-biologik, pedagogik, metrologik va boshqa ko'plab jihatlarini yorituvchi bilimlarning notekis rivojlanishi kuzatilmoqda[11]. Shunday qilib, sportchilarning turli xil sport faoliyatlarida yuqori va rekord natijalarga erishish jarayonlarini boshqarishning qonuniyatlari va texnologiyalari haqida yangi, chuqurroq va to'liqroq bilimlarga bo'lgan obyektiv ehtiyoj bilan sport nazariyasining ushbu bo'limining hozirgi holati o'rtasida ziddiyat mavjud [12].

Zamonaviy sport insonning jismoniy va ruhiy imkoniyatlariga yuqori talablar qo'ymoqda. Ko'pincha, mashg'ulot va musobaqa jarayonlari ochiq nizoli o'zaro ta'sirga yoki

yashirin yoki ichki shaxsiy nizoga aylanib boradigan nizolarning paydo bo'lishi bilan birga keladi. Yuzaga keladigan nizolar mashg'ulot jarayonining monotonligi va murakkabligi va noqulay musobaqa oldi holatlarining mavjudligi bilan birgalikda nevroitik reaksiyalarga, shaxslararo munosabatlar tizimining buzilishiga olib keladi, umuman olganda bu jarayon esa sport faoliyatining samaradorligini pasaytiradi.

Sport bir qator xususiyatlar bilan tavsiflanadi, bular nizolarning kelib chiqishiga va sport faoliyati ishtirokchilarining nizolashuviga ta'sir qilishi mumkin. Birinchidan, sport — bu sportchilarning bilvosita va bevosita ruhiy va jismoniy kurashi, musobaqalar va mashg'ulotlar jarayonidagi keskin raqobat, yuqori jismoniy hamda ruhiy-asab zo'riqishlari bilan bog'liq vaziyatlarning ekstremalligi. Ikkinchidan, sport yuqori harakat faolligi va musobaqa qoidalari doirasida agressivlikni namoyon qilish imkoniyati bilan tavsiflanadi, shu bilan birga, bir qator sport turlarida — qattiq jismoniy ta'sir sharoitida.

Shunday qilib, bir tomondan, sport ziddiyatlarning yuzaga kelish ehtimolini pasaytirib, salbiy ruhiy holatlarning paydo bo'lishi yoki o'zgarishiga yordam bersa, ikkinchi tomondan, sportchilarning ziddiyatlilikini oshiruvchi agressivlik va raqobatning shakllanishiga yordam beradi.

Sportdagi ziddiyatlar, ehtimol, faqatgina tashqi omillar bilan bog'liq bo'lmay, balki ichki omillarga ham bog'liq bo'lishi mumkin. Tashqi omillarga, avvalo, faoliyat sharoitlari kirsa, ichki omillarga esa ziddiyatlar kelib chiqishidagi roli hali o'rganilmagan sportchi shaxsining xususiyatlari kiradi. Shu bilan birga, ushbu omillarni tadqiq etish ziddiyatlarning sport faoliyati natijalariga salbiy ta'sirini kamaytirish yo'llarini topish imkonini beradi. Bu esa, o'z navbatida, sportchining tayyorgarlik samaradorligini oshirishga yordam beradi.

Sportdagi ziddiyatli o'zaro ta'sirning tabiati haqida obyektiv ma'lumotlarning yetishmasligi, sportdagi ziddiyatlar psixologiyasiga bag'ishlangan mahalliy tadqiqot ishlarining yetarli emasligi va sportchilar va murabbiylarni ziddiyatlarni hal qilishning konstruktiv vositalariga o'rgatishga qaratilgan ixtisoslashtirilgan dasturlarning yo'qligi sportchilarni musobaqalarga tayyorlash tizimiga salbiy ta'sir ko'rsatadi, bu esa sport faoliyatidagi ziddiyatlarni tadqiq etishning dolzarbligini oshiradi.

Tadqiqotimizning maqsadi sportchilarning individual xususiyatlari bilan ziddiyatli xulq-atvor strategiyalarining bog'liqligini o'rganishdan iborat bo'ldi.

Tadqiqotimizning metodlari va uslublari. Tadqiqot jarayonida ilmiy-metodik adabiyotlarni qiyosiy-tanqidiy o'rganish, tahlil qilish, umumlashtirish, kuzatish, pedagogik-psixologik hodisalarning tizimli tahlili, natijalarni umumlashtirish usullaridan foydalanildi.

Tadqiqotimiz Alfraganus universiteti "Jismoniy tarbiya va sport" fakultetining birinchi va ikkinchi bosqich talabalari orasida o'tkazildi. Unda jami 56 ta talaba faol qatnashdi Sinaluvchilarning yoshi 18-22 yosh oralig'ini tashkil etdi.

Tadqiqot jarayonida quyidagi metodikalardan foydalanildi: M.M.Kashapov[13] va T.G.Kiselyova[14] ning "Munosabatning yetakchi turini aniqlash metodikasi", K.Tomas[15] va N.V.Grishina[16] ning "Ziddiyatli vaziyatda munosabat xususiyatlarini baholash" kabi so'rovnomalar o'tkazildi.

Tadqiqot davomida biz Fisherning F-mezoni (dispersiyalar farqi) va Styudentning t-mezoni (o'rtacha qiymatlar farqi) bo'yicha uchta guruhning farqlarini tahlil qildik; Styudentning t-mezoni guruhlardagi dispersiyalarning taxminiy tengligi haqida taxmin qilganda to'g'ri bo'ladi. Belgilarning taqsimlanishi normal taqsimotga bo'ysunadi.

Tadqiqot natijalari va ularning muhokamasi. Olingan natijalarga asoslanib, mashg'ulot jarayoni bilan birgalikda yuqori sport natijalariga erishishga ta'sir qiluvchi quyidagi aloqalarni aniqlash mumkin.

Sportchilarda nizoli vaziyatda “chetlashish” xulq-atvor strategiyasiga depressiya va jazava (bevosita ta'sir) kabi shaxsiy xususiyatlar kuchli va ahamiyatli ta'sir ko'rsatadi. Sezgir, xavotirga moyil, tortinchoq, ishonchsiz, mustaqil qaror qabul qila olmaydigan (depressiya belgilari) yoki konversion turdagi nevrologik himoya reaksiyalariga moyil, muammolarni kasallikka berilish orqali hal qiladigan yuzaki odamlar sport jamoasi sharoitida nizoli vaziyatda o'z manfaatlarini himoya qila olmaydilar yoki xohlamaydilar. Ular o'zining shaxsiy xususiyatlari tufayli ma'naviy va jismoniy jihatdan kuchliroq bo'lgan raqibiga yon berishni afzal ko'radilar. Chetlashishning jazava bilan bog'liqligiga kelsak, bu shaxsiy xususiyat o'z-o'zidan turli xil parvarish turlarini o'z ichiga oladi, masalan, mas'uliyatdan qochish, somatik buzilishlar orqali kasallikka qarash.

Sportchilarda ziddiyatli vaziyatdagi xulq-atvor strategiyasiga “tajovuzkorlik” nomuvofiqlik (bevosita ta'sir) kabi individual-tipologik xususiyat kuchli va ahamiyatli ta'sir ko'rsatadi. Umumqabul qilingan me'yorlarni rad etish tendensiyasi rivojlangan sportchi (bu past darajada rivojlangan yoki patologiya holatida ijtimoiy xulq-atvorning g'ayriijtimoiy shakllariga olib keladi) shaxslararo nizoli vaziyatda agressiya strategiyasini tanlaydi — jismoniy yoki ruhiy zarar yetkazishga qaratilgan harakatlarni amalga oshiradi. Ehtimol, bunday xatti-harakatlar sportchilar nizolarni hujum bilan hal qilishga odatlanganliklari bilan bog'liq, chunki sportni kuchning namoyon bo'lishi hal qilishi mumkin bo'lgan nizoli vaziyat sifatida baholash mumkin.

Sportchilarda nizoli vaziyatlarda “hamkorlik” reaksiyasi turiga introversiya (bevosita ta'sir) kabi individual-tipologik xususiyat kuchsiz, biroq sezilarli darajada ta'sir ko'rsatadi. Sport jamoasiga qo'shilgan introvert, ziddiyatli vaziyat yuzaga kelganda, ma'lum darajada o'z manfaatlarini himoya qilishi, ularni boshqa tomonning ehtiyojlari va istaklari bilan muvofiqlashtirishi mumkin. Ehtimol, bu shunday odamning o'zini jamoa bilan taqqoslashi, bunday hamkorlikdan foyda olishga intilishi va o'z natijalariga erishish uchun nimanidir voz kechishga tayyorligi bilan bog'liq.

Sportchilarda nizoli vaziyatda “moslashish” reaksiyasi turiga sensitivlik (to'g'ridan-to'g'ri ta'sir) kabi individual-tipologik xususiyat kuchli va sezilarli ta'sir ko'rsatadi. Bunda tobelik va konformlik (har ikkisi ham to'g'ridan-to'g'ri ta'sir) kuchsizroq ta'sir qiladi. Bunday individual-tipologik xususiyatlar majmuasiga ega bo'lgan sportchi o'ziga ishonchsiz, ijtimoiy muhitga va kuchli shaxs himoyasiga yo'naltirilgan, o'z ichki dunyosiga va ideallar olamiga berilishga moyil bo'ladi. U imkon qadar vaziyatga moslashishga, noqulay natijalardan qochishga va jamiyatda o'zi uchun eng qulay o'rinni topishga harakat qiladi. Sportchiga raqibning obro'si ta'sir o'tkazadi va u o'zi uchun noqulay vaziyatlardan qochish maqsadida moslashishga intiladi.

Sportchilarda “raqobat” nizoli vaziyatda munosabat bildirish turiga spontanlik (to'g'ridan-to'g'ri ta'sir) kabi individual-tipologik xususiyat sezilarli darajada ta'sir ko'rsatadi. Shuningdek, nomuvofiqlik va nizoli bo'lish (ikkisi ham to'g'ridan-to'g'ri ta'sir) kuchsiz, ammo ahamiyatli ta'sir ko'rsatadi. Raqobat kuchli irodaga, yetarli obro'-e'tiborga va hokimiyatga ega bo'lgan, boshqa tomon bilan hamkorlik qilishdan uncha manfaatdor bo'lmagan hamda birinchi navbatda o'z manfaatlarini qondirmoqchi bo'lgan shaxs tomonidan qo'llaniladi. Uning

harakatlari, odatda, o'ylanmagan xarakterga ega bo'lib, u o'z chegaralarini o'rnatadi. Bu esa kuchli nizoli to'qnashuvga olib keladi.

Xulosa. Olib borilgan tadqiqot natijalari quyidagi xulosalarni chiqarishga asos bo'ladi:

- nizoli vaziyatda xulq-atvor strategiyasini tanlash sportchilarning shaxsiy xususiyatlari bilan bog'liq: masalan, chetlashish strategiyasini tanlashda sportchiga depressiya va jazava holatlari ta'sir ko'rsatadi, nomutanosiblik esa tajovuzkorlik strategiyasini tanlashga ta'sir qiladi. Shuningdek nizoli vaziyatda munosabat bildirish turi sportchilarning shaxsiy xususiyatlari bilan bog'liq;
- sportchilarda "hamkorlik" munosabat turi bilan "introversiya" shaxsiy xususiyati, "moslashuv" munosabat turi bilan "sezgirlik", "muvofiqlik" shaxsiy xususiyatlari, shuningdek, "raqobat" munosabat turi bilan shaxsiy xususiyatlar "nomutanosiblik", "nizolashuvchanlik" o'rtasidagi bog'liqlik aniqlangan;
- ushbu tadqiqot ishda ko'rib chiqilgan muammo to'liq o'rganilmagan: sportdagi ziddiyatli vaziyatda strategiya va munosabat turini tanlashga ta'sir ko'rsatuvchi ayrim shaxsiy xususiyatlarga tadqiq etilgan.

Adabiyotlar/Literatura/References:

1. Вайцеховский С. М. Книга тренера. М., 1971. 312 с.
2. Платонов В. Н. Адаптация в спорте. Киев, 1988. 216 с.
3. Петровский В. В. Организация спортивной тренировки. Киев, 1978. 96 с.
4. Кузнецова Н.И. Преодоление конфликтов между учителем и учащимися при организации образовательного процесса в условиях инновационного поля: Дисс. ... канд. пед. наук. – Тюмень. 1997. – 23 с.
5. Новиков А.А. Основы спортивного мастерства / А.А. Новиков: монография. – М.: ВНИИФК, 2003. – 208 с.
6. Шустин, Б. Н. Современная система спортивной подготовки : монография / Шустин Б. Н. - 2-е изд. , с испр. и измен. - Москва : Спорт, 2021. - 440 с. - ISBN 978-5-907225-36-7. - Текст : электронный // ЭБС "Консультант студента".
7. Ивойлов А. В. Основы тренировки и инструментальные методы исследования в курсе спортивного совершенствования в вузах / А. В. Ивойлов, С. Д. Бойченко, Ю. Т. Смоляков. - Минск : Вышэйшая школа, 1975. - 158 с.
8. Пилюян Р. А. Мотивация спортивной деятельности. М., 1984. 198 с.
9. Матвеев Л. П. Общая теория спорта : учеб. книга для завершающих уровней высшего физкультурного образования. М., 1997. 304 с.
10. Платонов В. Н. Общая теория подготовки спортсменов в олимпийском спорте. Киев, 1997. 186 с.
11. Деркач А. А., Зазыкин В. Г. Акмеология : учеб. пособие. СПб., 2003. 256 с.
12. Генов Ф. Психологические особенности мобилизационной готовности спортсмена. М., 1971. 241 с.
13. Кашапов М. М. Основы конфликтологии : учеб. пособие. М., 2006. 116 с.
14. Киселева, Т. Г. Социально-культурная деятельность [Текст] / Т. Г. Киселева, Ю. Д. Красильников. – М. : МГУКИ, 2004. – 539 с.
15. Томаса К. (2001) (адаптация Н.В.Гришиной) // Психологические тесты / Под ред. А. А. Карелина: В 2т. — М., — Т.2. С. 69-77
16. Гришина Н. В. «Психология конфликта. Хрестоматия», 2 изд., СПб., 2008.

SCIENCEPROBLEMS.UZ

IJTIMOYIY-GUMANITAR FANLARNING DOLZARB MUAMMOLARI

№ 2 (5) – 2025

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

“Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari” elektron jurnali 2020-yil 6-avgust kuni 1368-sonli guvohnoma bilan davlat ro‘yxatiga olingan.

Muassis: “SCIENCEPROBLEMS TEAM”
mas’uliyati cheklangan jamiyati

Tahririyat manzili:

100070. Toshkent shahri, Yakkasaroy tumani, Kichik Beshyog‘och ko‘chasi, 70/10-uy. Elektron manzil:

scienceproblems.uz@gmail.com

Bog‘lanish uchun telefon:

(99) 602-09-84 (telegram).